

Kedves Karcsi! Biztos vagyok abban, hogy a nyelvészet a jövőben is része lesz az életednek. Hogy milyen tartalommal és formában, azt valószínűleg még magad sem tudod pontosan. A magam és mindnyájunk nevében minél jobb egészséget, sok-sok szakmai és családi örömet kívánok Neked. Isten éltesen sokáig!

Hivatkozott irodalom

- GESTNER KÁROLY 1998. *A német vonatkozású elemek újabb etimológiai szótárainkban*. Nyelvtudományi Értekezések 145. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- GERSTNER KÁROLY 2003. A magyar nyelv szókészlete. In: KIEFER FERENC – SIPTÁR PÉTER szerk., *A magyar nyelv kézikönyve*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 117–157.
- GERSTNER KÁROLY 2011. A magyar nyelv szókészlete. In: KIEFER FERENC szerk., *Magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 437–481.
- GERSTNER KÁROLY 2018a. Hangtörténet. In: É. KISS KATALIN – GERSTNER KÁROLY – HEGEDŰS ATTILA, *Fejezetek a magyar nyelv történetéből*. https://mersz.hu/hivatkozas/m374famnyt_14#m374famnyt_14 (2022. 04. 20.)
- GERSTNER KÁROLY 2018b. Szókészlettörténet. In: É. KISS KATALIN – GERSTNER KÁROLY – HEGEDŰS ATTILA, *Fejezetek a magyar nyelv történetéből*. https://mersz.hu/hivatkozas/m374famnyt_131#m374famnyt_131 (2022. 04. 20.)
- GERSTNER KÁROLY 2018c. Hangtörténet. In: KISS JENŐ – PUSZTAI FERENC szerk., *A magyar nyelv-történet kézikönyve*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 103–128.
- GERSTNER KÁROLY 2018d. Szókészlettörténet. In: KISS JENŐ – PUSZTAI FERENC szerk., *A magyar nyelvtörténet kézikönyve*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 249–270.

HORVÁTH LÁSZLÓ
ELKH Nyelvtudományi Kutatóközpont

Szili Katalin 70 éves*

1. A hölgyeknek nincs koruk. Mint azt Ünnepeletünkötől, Szili Katalintól, számtalanszor hallhattuk az Interkulturális kommunikáció órákon: a magyar kultúra tele van olyan írott, de még inkább íratlan szabályokkal, melyek csak apró nüanszok, árnyalatok, s ezeket átadni, megmagyarázni a nem anyanyelvi beszélőnek, a nem ebben a kultúrkörben felnövőnek, embert próbáló feladat, csodálatos kihívás. Itt azért nem apró nüanszról van szó, hanem fontos illemszabályról: ahogy azt minden nem magyarajkú hallgatónknak megtanítjuk, súlyos sértés egy nőtől a korát direkt módon megkérdezni. Mondhatjuk, hogy tabutémának számít, nem illik emlegetni, s most mégis itt vagyunk; ezért javasolom, fogalmazzunk illőben: szeretnénk megragadni a mai alkalmat arra, hogy amit a pandémia nem tett lehetővé, most pótoljuk: nyugdíjba vonulásakor nekünk, tanítványainak, nem volt módunk méltóképpen megköszönni Szili tanárnőnek azt az iskolateremtő munkáját, melyet végzett. Ezért ezt most szeretném megtenni.

Szili Katalin az Eötvös Loránd Tudományegyetem habilitált egyetemi docense, tanzékalapító, a magyar mint idegen nyelv mint önálló kutatási diszciplína hazai megterem-

* Elhangzott a Társaság 2022. május 10-i ülésén.

tője, nemzetközileg elismert szakembere. Tanítványai világszerte ott vannak lektorként, vendégoktatóként egyetemi tanszékeken, kulturális központokban, kutatóintézetekben.

Középiskolai tanulmányait Zalaegerszezen végezte, orosz–francia szakos osztályban. 1975-ben szerzett magyar–orosz szakos középiskolai diplomát az ELTE Bölcsészettudományi Karán, majd 1985-ben magyar mint idegen nyelv szakos tanári diplomát. Kutatói munkával egyetemi éve alatt kezdett el foglalkozni, diákköri dolgozatokat írt a felvilágosodás korának irodalmából, kisebb publikációi jelentek meg a Helikon című folyóiratban. Hopp Lajos irányításával Mikes Kelemen írói stílusával foglalkozott. Szakdolgozatát Kármán József munkásságáról írta.

Első munkahelye az Akadémiai Kiadó Lexikonszerkesztősége volt, ahol szerkesztőként dolgozott az akkor készülő Világirodalmi Lexikonon. Az alkalmazott nyelvészettel, ezen belül is a magyar mint idegen nyelv oktatással 1978-ban került kapcsolatba az akkori Nemzetközi Előkészítő Intézetben, ahol óraadói feladatot látott el. 1979-től az ELTE Központi Magyar Nyelvi Lektorátusának megbízásából végezhetett hasonló munkát. Ekkor fordult az érdeklődése véglegesen a nyelvészet, a magyar nyelv oktatásának gyakorlati kérdései felé. 1981-ben megpályázta a Lektorátuson meghirdetett tanársegédi állások egyikét, ahol 2020-ig, nyugdíjazásáig oktatott.

1982-től 1984-ig a magyar mint idegen nyelv posztgraduális szakon folytatta tanulmányait. Az egyetemi doktori címet 1986-ban Az igeekötők szófajtani kérdései című dolgozatával szerezte meg. 1987-ben adjunktussá nevezték ki. Az igeekötők funkcionális szempontú vizsgálatának kérdései címmel írt kandidátusi értekezését 1995-ben védte meg, a következő évben docenssé és ezzel együtt a Központi Magyar Nyelvi Lektorátus vezetőjévé nevezték ki. A magyar mint idegen nyelv szak új tantárgyi struktúrájának egyik kialakítója, a Magyar Nyelvi Lektorátus a vezetése alatt vált Magyar mint Idegen Nyelv Tanszékké. 2015-ben elindította a magyar mint idegen nyelv alprogramot az alkalmazott nyelvészeti doktori programon belül. Azóta két diák szerzett doktori fokozatot, a képzésben pedig jelenleg öten vesznek részt. 2020-ban Apáczai Csere János-díjat kapott.

Magyar mint idegen nyelv tanárként a grammatika oktatásának problematikája, a modern nyelvoktatási metódusok adaptálásának lehetőségei érdeklik. Fő nyelvészeti kutatási területei az igeekötők, az aspektualitás, de intenzíven foglalkozik pragmatikával is. Egy OTKA-pályázatnak köszönhetően elsőként végzett empirikus vizsgálatokat a magyar beszédaktusok körében. E munka összegzése habilitációs dolgozata, mely könyv formában is megjelent, több kiadást megért Tetté vált szavak címmel (SZILI 2004). A habilitált egyetemi tanár fokozatot 2006-ban szerezte meg.

2001-től közel egy évtizeden keresztül oktatott a Pécsi Tudományegyetemen működő Nyelvtudományi Doktori Iskola Alkalmazott Nyelvészeti Programja keretében. Gazdag külföldi oktatói, szakértői tevékenysége is: 1988-tól mintegy 10 évig volt tanára az akkori Marx Károly Közgazdasági Egyetemen a New York-i székhelyű Council on International Educational Exchange-nek (CIEE). 1989-ben szaktanácsadóként segítette az American Council for Collaboration in Education and Language Study (ACCELS) munkáját egy ottani magyar nyelvi program létrehozásában. 1992–1994 között vendégoktató volt a hollandiai Groningenben működő Rijksuniverteiten, 1997-től 2013-ig magyar-nyelvtanárként dolgozott a Nemzetközi Kapcsolatok Főiskoláján, Eisenstadtban. 2013-tól (jelenleg is) az Eperjesi Egyetem Magyar Nyelv és Kultúra Intézetének docense és egyben

a nyelvészeti képzés felelőse. Az ELTE Alkalmazott Nyelvészeti Doktori Programjának keretén belül öt doktorandusz vezetőtanára.

Szili Katalin tanárnő kiváló oktató, nemzedékek sora tanult nála. Csodálatos humora van, élvezetes előadó, felejtethetetlen mondásait ma is emlegetjük. Ha a „By the way mondom” mondat elhangzott, érdemes volt sűrűn jegyzetelni, mert biztosak lehettünk benne, hogy az egyik vizsgakérdésre adandó választ hallhattuk. A mintafeladatok magyartanuló John-jának nyelvi viszontagságait, Tanárnő találó példamondataiban megbűvó humort ma is gyakran idézzük. A Pragmatika, a Magyar mint idegen nyelv grammatikája és az Interkulturális kommunikáció mellett legkedvesebb tárgyunk a Mikortanítási gyakorlat volt: itt ízekre szedtük egymás mintaóráit, miközben jól szórakoztunk és rengeteget tanultunk. Ki ne emlékezne például a „hét kicsi gonoszra?” (Akik nem jártak Tanárnő óráira, azoknak elárulom, hogy a *tesz, vesz, lesz, visz, hisz, eszik, iszik* igékről van szó.) Külső nézőpontból szemlélni anyanyelvünket, kultúránkat: csodálatos új világ felfedezése. Tanárnő lehetőséget adott közös tananyagkészítésre is: a tanszéki diákműhelyben, a hallgatókkal közösen szerkesztette, készítette a Formától a használatig című sorozat mindhárom kötetét (SZILI et al. 2009–2010–2014). Ebben magam is hatalmas lelkesedéssel vettem részt. A rajzok, a kreatív ötletek Szili tanárnő gondos szakmai irányítása mellett lettek tananyagká.

Nagyszerű emberismerő, a sálak és kendők koronázatlan királynője, mindig elegáns, franciásan rafinált összeállításait imádtuk, mi, egyetemista lányok. Vele együtt rajongtunk, Christian Lacroix ruháiért, egy-egy stílusos darabért. Megtanultuk Tőle azt is, hogy a tanár legfontosabb kiegészítője a cipője, hiszen nagy szüksége van a lábára, mert egész nap *talpal*, és *talpon kell maradnia*. (Ennek a szócsaládja is megérme egy külön metaforadolgozatot, melynek rejtelmeibe szintén Tanárnő vezetett be bennünket.)

Szili tanárnő nemcsak egy tanárunk volt, hanem pótanyánk is, aki mindig mindenki szakmai és magánéleti gondjait és örömeit is számontartotta: részt vett esküvőkön, doktori védéseken és avatásokon, ismeri a gyerekeinket, az irodája mindig nyitva állt a világ minden tájáról érkező hajdani tanítványok, külföldi hallgatók számára is. Mindenkihez van egy kedves szava, figyelme, gondoskodása százfelé terjed: reklamált, vitázott, ha nem érkezett meg az ösztöndíj vagy bármelyik nálunk időző magyartanulónak bármilyen gondja volt, bizalommal felkereshette. Az Ő munkaideje nem ért véget a hivatali idő leteltével.

Egy másik szintén felejtethetetlen mondása: „Mondja, Anikó, Ön szeret aludni?” Nem értettem a kérdést (persze, mindnyájan szeretünk), de megmagyarázta: „Kisgyerekek mellett készüljön fel arra, hogy tudományos munkát csak éjjel vagy hajnalban fog tudni végezni.”. Ebben is igaza volt, igaza lett. Sokat gondoltam erre is, miközben ez a közzöntő készült – hajnalban és éjjel. Tapasztalatból beszélt, hiszen közel másfélszáz tudományos cikket írt a pragmatika, az igekötők, az aspektus, a 17–18. századi nyelvtanok történetének tárgyköréből főként a Magyar Nyelvőr, Magyar Nyelv, Hungarológiai Évkönyv kiadványokban. Itthon és külföldön is jelentek meg nyelvkönyvei, önálló monográfiái, szakkönyvei. Vezérkönyve a magyar mint idegen nyelv tanításának alapműve (2006). Hogy egyik kedves tanítványa, kollégánónk találoán megfogalmazta: „Mindannyian Szili Katalin köpönyegéből bújtunk elő”. Ebben a magyar mint idegen nyelv módszertanát összegző, kiváló munkájának bevezetőjében így ír szakmánk legörömtelibb pillanatairól: „Könyvemet sokéves magyar mint idegen nyelv tanári gyakorlattal a birtokomban írtam. Az ezen a szakon tanuló hallgatóimnak sokszor példázom azzal, milyen megpróbáltatásokkal teli volt számomra az első tíz év ezen a pályán, mert bizony sokszor kellett utánanéznem

a külföldi diákjaim által feltett váratlan kérdéseknek. A Vezérkönyvvel ezt az időszakot kívánom lerövidíteni, megkönnyíteni azoknak a kollégáknak, akik e nem könnyű, de szép feladatra vállalkoznak: mert a tudásunk gazdagodik az évek során, s egyre tapasztaltabbak leszünk, ám az az öröm mindig megmarad, amit akkor érzünk, amikor diákjaink az első önálló (néha sutára sikeredett) mondatot elmondják anyanyelvünkön” (SZILI 2006: 10). Pontosan így van, s legyen is így, szívből kívánunk Tanárnőnek ilyen lelkes diákokat, energiát és időt a kutatómunkához. Tudom, aludni most sem lesz idő, hiszen most már az örökmozgó unoka ad feladatot napközben, de ennél nagyobb gondja sohase legyen! Isten éltesse, kedves Tanárnő!

Hivatkozott irodalom

- SZILI KATALIN 2004. *Tetté vált szavak: A beszédaktusok elmélete és gyakorlata*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- SZILI KATALIN 2006. *Vezérkönyv a magyar grammatika tanításához (A magyart idegen nyelvként oktató tanároknak)*. Enciklopédia Kiadó, Budapest.
- SZILI KATALIN et al. 2009–2010–2014. *A formától a használatig. Hungarian Grammar Exercises 1–3*. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelvi Lektorátus, [később] Magyar mint Idegen Nyelv Tanszék, Budapest.

SZABÓ T. ANNAMÁRIA ULLA
ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

NYELVTÖRTÉNETI ADATOK

Ismeretlen Bereg megyei települések

1. 2010-ben jelent meg a Bereg megye helységneveinek etimológiai szótára című monográfiám (SEBESTYÉN 2010), amelyben a történelmi Bereg megye területén ma található, illetve egykor létezett települések nevének eredetével foglalkoztam. Az általam felhasznált szakirodalom és az akkor hozzáférhető források alapján is kétséges volt számomra, hogy minden beregi helységet sikerült fellelnem. A megye polihisztor monográfusa, LEHOCZKY TIVADAR a háromkötetes monográfiájában az elpusztult helységeket is felsorolta (LEHOCZKY 1881–1882), de rajta kívül szintén több, ma már ismeretlen falut említ DEZSŐ LÁSZLÓ a kárpátaljai ukrán nyelvjárásokat vizsgáló könyvében (DEZSŐ 1967). A szótár bevezetőjében utaltam arra, hogy a nagymértékű kenézi telepítési tevékenység során létrejöhetek olyan helységek, amik a sikertelen telepítés, háborús cselekmények, járvány stb. következtében rövid életűek voltak, s az elpusztult helységek írásos nyomai talán még felbukkanhatnak, előkerülhetnek az urbáriumok adatai között. Ez a hatalmas anyag ugyanis névtani szempontból ma még szinte teljes mértékben feldolgozatlan.

Az NKA által támogatott közgyűjteményi digitalizációs programnak köszönhetően a Hungaricana portálon elérhető a Magyar Nemzeti Levéltárban (MNL) őrzött urbári-